

RUNAKUNA RESPETACHIKUNANPAQ LEY RURAPÄKONQAN KAYNUYMI QALAYKUNAN

[Preamble]

Lapan runa libri kananpaq, mana pipis runa masinta jarupänanpaq, juchayoqta kastigananpaq, juchaynaq mana kastigasha kananpaq, piwansi runa masinwan mana pelyar mana liytur kushisha kawapäkunanpaq kay pachach'u, mayna kaykan rurashana runa kaydanta mana qech'unanpaq, chaynuy lapan iwal-la kananpaq, lapan runa chay kastanuyla kananpaq;

Runakuna respetachikunanpaq kanqanta mana reqermi y rikaykarpis jarukuypa ushayninpa mana kaqkunata rurasha, kanan chayta rikaykurmi rabyanasha. Lapan runakuna alich'u kananta munarmi kaydun willakuykan. Kay rasunpa ali kawayman lapan runakunapis yaykunan, mana imapitasi manchakular, mana imapitapis pishipakular kushisha kawapäkuchun. Chay munanqannuy parlapäkonqan y munanqannuy yäarakärenqa.

Kaynuymi rurakanman rasunpa runakuna respetasha kananpaq. Chaynuypa runakuna mana kontran kayta yarpanqachu mandukunapaq ali ruraptenqa. Y mana ali ruraqkunata qarqonanpaq.

Chaynuymi imata ruranchipäsi rurakasha wakin nasyunkunawansi ali imach'üsi yanapänakur imata rurarsi kawananchipaq mana liytur mana pelyar kushisha.

Lapan nasyunkuna chaych'üraq eskribipäkusha yäakuyninta, rasunpa alim shumaq alim nipäkusha runakuna imanuy respetachikunanpaq kaykaqta, lapan runakuna alipaq rikasha kananpaq kanqanta musyar. Chaynuy olqo ni warmi kaqpis juknin jukninpis iwal respetasha kananpaq. Chaynuy willakasha lapan kawaq runakunapaq imatapis ali rurayta y mas ali libri runa kawananpaq.

Lapan runakuna nasyunkunapita qotukaqkuna nipäkusha rasunpa kay kumplikanaq. Lapan chaych'u nasyunkuna kaq shumaq respetänakunanpaq. Chaynuy imach'üsi kuyanakur willanakur imasi libri ali kaqta rurakärinanpaq y

Lapan runapis juk yarpayla respetachikunanpaq y mas libri lapanta shumaq rasunpa kumplichinanpaq;

ASAMBLEA GENERAL NIRAN ENTERO MUNDUCH'U

RUNAKUNAPAQ KAYNUYMI WILLAKUN KAY LEYKUNA RUNAKUNA IMANUY RESPETACHIKÄRINANPAQ KANQAN

Lapan juk yarpaylaman yarpananpaq, marka nasyunkuna uch'äkanan imanaypasi lapan runakuna mandukuna chayman yäarakur rurapäkunanpaq. Lapan yäarakur yach'achinakunanpaq, runa imanuy respetachikunanpaq y libri imapitapis kananpaq. Chaynuy yarpänan imasi ali rurayta nasyunninch'u juk nasyunkunawan. Chaymi kaykunataqa lapan musyapäkunan y rasunpa rurapäkunan. Chaynuymi lapan nasyunkunapita qotukaqkunaqa rurapäkunan, y wakinkaq nasyunkunapa rurinch'u kaq markakunapis.

JUK KAYNUYMI NISHA (1)

Lapan runa kay pachach'u yurin libri kawananpaq, lapanchinuy iwal respetasha kananpaqmi, mana pipis jarupänanpaq, lapanpis iwal yarpach'akuy yach'aqmi, alita mana alita tantiyar kawananpaq. Chaynuy runa masinwan juknin jukninwan kuyanakur kapäkuchun

ISHKAY KAYNUYMI NISHA (2)

Lapan runakunam libri kananpaqmi kay willakuych'u willakun. Chaynuylam ima kasta kaptinpi> ni yana ni yoraq kaptinsi, warmipäpis ni olqopäpis, ni imaniraq rimaych'u parlakuptinpi, ni imaman yäakuptinpi, imanuy yarpaynin kakuptinpi, may nasyunch'u yurisha kaptinpi, pobre kayman ni kapoqnioq kayman yurisha kaptinpi, imanuykarpis runa respetasha kachun.

Jinarkur manam pipis juk niraqmi kay nenqachu nasyunninch'u mandanqanwan respetachikäriptin y wakin nasyunkunawapis wakin runakunapita, wakin nasyun runakunapaq nenqanpita y nasyunkunach'u imanuy mandananpaq jaqepanqam mandaqnin, mana kikilankunapita kananpaq, mana imasi fiyupa ñakachinanpaq mandukuna nasyunninch'u.

KIMSA KAYNUYMI NISHA (3)

Lapan imaniraq karpis runakuna kawananmi respetachikur y libri munayninch'u y mana imapitasi manchakular.

CH'USKU KAYNUYMI NISHA (4)

Manam pipis aronqanchu mana pägaptinqa. Chaynuy mana imantasi rurachikunqachu nirantisha runantanuy aruchikuyta. Chaynuy rurachikuyqa kananqa manam kanchu. Kananqa manam kanchu maych'u chaych'üsi.

PICHQA KAYNUYMI NISHA (5)

Manam pipis kanqachu somaq maqasha, fiyupa ñakachishaqa, ashlishaqa mana ali kanqankamaqa mana lrunata jinaqa.

SOQTA KAYNUYMI NISHA (6)

Lapan runapaq kanmi maych'u chaych'u karpis respetanakunan y ali runapaq rikasha kanan, wakin runakuna kanqannuy.

QANCH'IS KAYNUYMI NISHA (7)

Lapan runapäsi iwal-lam mana jarupänakunanpaq kaykäqa, manam wakinkaqpäqa achkachu ni wakin kaqpäqa walkalachu, kay mana jarupänanpaq kaqwanqa iwal mana jarupasham kanqa. Lapanpis chaynuy mana jarupasha, kuydasha, mana ch'eqnipasham kanqa. Alikaq runata respetächenqa y mana ali ruraq runata kastiganqa. Kay runa mana jarupänakunapaq lapan nasyunpita qotukaykur rurakanqanta manam pipis amachayta pwendinchu chaywan respetachikuptin.

PUSAQ KAYNUYMI NISHA (8)

Lapan runa mana jarupänakunanpaq kaykanqannuy mana rurapäkuptenqa, o "pipis manam chaynuychu, pitaq nin" chayta niptenqa aywachun jatun kaq manduman kijakunanpaq. Chay mandu chaych'u mana jarupänakunanpaq kanqantanuy ninanpaq chay jarupaq runata.

ISQON KAYNUYMI NISHA (9)

Manam pitapis yanqa juchaynaqta kikinpa munaynilanpitaqa wich'qanqachu karselkunaman munanqan órakama. Chaypita manam pipis qarqonqachu maypita maych'u kanqanpitasi manaräsi shumaq musyaykorqa.

CH'UNKA KAYNUYMI NISHA (10)

Lapan runapämi kaykan mana jarupanakunanpaq, wakin jarupaptin iwal respetächikunanpaq. Juk runa runamasinta imasi pasaptin willakärinman lapan mayananpämi kijakuy rurakänanpaq. Jatusaq mandukuna imanuy kanqantasi rikananpaq, imanuy respetächikunanpaq kanqanta ninanpaq. Rasunpa o yanqa kanqanta musyananpaq jatun karselman ch'urakoq mandukuna.

CH'UNKA JUKNIN KAYNUYMI NISHA (11)

Pi runatapis mana "juchäkushata juchäkusham" niptin mana ruranqanta respetachikunanmi, manaräsi pipis rikaq o "rasunpam qam rurashkanki" nenqankamaqa jatunsaq mandukunach'u kejakushana karqa. Chaykama chay runa kuydasham kanman manaräsi rasunpa juchayoq kanqan musyakanqankama.

Manam pipis juchäkonqanpita mastaqa ninmanchu pitapis nasyunninch'u o juk lädu nasyunch'usi, juchanta tariparurqa mananam chay juchäkonqan masmanqa ñakananpaq ch'urasha kanqachu pitapis ni imapitapis.

CH'UNKA ISHKAYNIN KAYNUYMI NISHA (12)

Manam pipis mana kaqrita pitapis turyapanmanchu ali kakoqta manam washanta rimanmanchu jukpata, ni ima aykapitasi ni imawansi. Chaynuy wasinch'u kastankunawan ali tiyakoqta ni mayqantasi, ni kartan apachikonqankunach'usi. Lapan pi runapäpis manam yanqaqa imatasi rimanmanchu. Chaymi ali kakoqta turyapaptenqa kanmi runata mana jarupänanpaq rurakanqan, kijakur chaywan respetachikunanpaq.

CH'UNKA KIMSAN KAYNUYMI NISHA (13)

Pi runapis nasyunnin rurich'u munanqanpam purikonqa manam pipis amachanqachu. Chaynuy nasyunnin rurich'u may markach'üpis munanqanch'u akraykur wasinta ruraykur tiyakuchun.

Lapan runam libri nasyunninpita juk lädo nasyunman yarqoyta munarqa yarqonanpaq. Nirkorqa kanqalan nasyunninman kutiyta munaptinsi.

CH'UNKA CH'USKUN KAYNUYMI NISHA (14)

Pi runasi imapitasi qatikach'aytukusha karqa maypasi ali kananpaq asheq aywakunmanmi juk lädu nasyunkunaman chaych'u ali kawananpaq.

Kayqa manam mana alita ruranqanpita kijakuptin qeshpeqkunapächu, kay mana jarupänanpaq rurashakunata, ni kay ley rurasha kaqkunata mana ruray munaqpächu, ni mana käsuy munaqpächu. Lapan nasyunpita qotukaykur rurapäkonqanqa.

CH'UNKA PICH'QAN KAYNUYMI NISHA (15)

Lapan runam juk nasyunman ch'ayarqa iskribikunan chay kanqanch'u markänu kayta munarqa.

Manam pipis amachanmanchu juk runa nasyunninman iskribikuyta munaptin, ni nasyunninpita juk lädo nasyunman ashukuyta munaptin.

CH'UNKA SOQTAN KAYNUYMI NISHA (16)

Lapan runa olqopis, warmipis naqana uch'anman yarpayninman ch'ayarnaqa munarqa kasarakuqam. Lapanpämi imaniray kastapäsi ni yana ni yoraq, may nasyun runa karpis ni imaman yarakoq karpis. Chaynuypa yarina juk familia juk wasita ruraykur tiyakärinan, kasararkur y kasarankanpita rakikarpis lamitä pura rakipanakärinan iman aykankunatasi.

Kasarakorqa kasarakärinan shumaq ishkankuna munanakärir-rämi. Ishkanpasi mana amachaq kaptinrämi, ishkankuna pipitasi mana amachasha kanan.

Kasarakärenqan junaqpita rikakan juk familyanam. Chayta ruran lapan runa warmi kay pachach'u tiyaq, tiyapäakunqanpita walka walkala achkamanna mirapäkun, kayta respetachinanpaq imasi kaptin kanqa familyanmi y nasyun mandukunam.

CH'UNKA QANCH'ISNIN KAYNUYMI NISHA (17)

Lapan runapis respetachikonqam mana runa masin jarupänanpaq ima aykanpitasi kikinpa kananpaq, masta munarqa kikinpa kananpaq ashikunan.

Manam pipis qarqosha qech'usha kanqachu kikinpapitaqa yanqa mana kaqpitaga.

CH'UNKA PUSAQNIN KAYNUYMI NISHA (18)

Lapan runam ima ayka munanqanman yarpäkunan mana pipis chayta amachanmanchu. Chaynuy imamansi munanqanman

yarakuchun. Manam pipis amachanmanchu yarakonqanpita juk yarakuyman tikrakuptin. Chaynuy yarakonqanpita achka runata o juk runalata willapar yach'achiptin y yach'akuyninta yarakonqanman rurachiptin.

CH'UNKA ISQONNIN KAYNUYMI NISHA (19)

Lapan runam libri yarpach'akärinanpaq y yarpach'akonqanta rimananpaq. Chayta manam pipis amachanmanchu ni chaypita rabyakunmanchu pay yarpayninta wakin runata willapaptin. Lapan runatam musyachinman maych'üsi imanuyyasi, mayqan kasta rimaywansi musyananpaq.

ISHKAY CH'UNKA KAYNUYMI NISHA (20)

Lapan runam maych'üsi imach'üsi qotukäpākunman imatasi al ita rurananpaq kaptenqa, manam pipis amachanmanchu chayta.

Manam pipis achka shuntakanqanman pushanmanchu mana munaqtaqa, chayman mana qotukayta munaptenqa.

ISHKAY CH'UNKA JUKNIN KAYNUYMI NISHA (21)

Lapan runam nasyunninch'u presidenti kananpaq yaykuyta pwedin. Mana kikin karqa jinan markach'u akrasha runapaq bótunan.

Lapan runam iwal-la wakin runakuna jina, chaymi mandu kaymansi yaykuyta pwedin nasyunninpaq.

Marka runam munayniyoq presidenti o juk niraq mandu kananpaq ch'uraych'u. Chay mandu ch'uranakuy kanan jinan marka nasyun runakunapitam. Kay ch'uranakuy kanqa mana qonqaypam imaypis. Lapan chay nasyunch'u iwal bótapākunan. Chay bótuaqa kanan pakaylapa o makinta alsaypa o papilch'u munanqanpaq iskribirkur jitaykuypa.

ISHKAY CH'UNKA ISHKAYNIN KAYNUYMI NISHA (22)

Lapan runam imaypis achka qotukaykur aroqch'u kăqa kawayninpaq păgasha kanman, aruykar imasi rurakunapita mana manchakular kananpaq. Kay ali kaway y iwal kaway kikin nasyunpita kanan o juk lădo nasyunpita yanapasha kanan o achkaq runa qotukasha aroqpita yanapasha kanan, kikin runa mantinikunanpaq y wakin matinisha kananpaq.

ISIİKAY C11'UNKA KIMSAN KAYNUYMI NISHA (23)

Lapan runa arunanmi maych'üsi, munanqanch'u aruyninta ashikunan mana aruyniynaq kananpita.

Lapan runam iwal păgasha kanan ima aruych'u karpis. Manam kanmanchu juknin mas achka păgasha y jukaqnin mas walka păgasha juk junaq aruyninpita.

Lapan runa aronqanch'u aroqkaqpăqa kananmi juk junaq gananqanman yapasha mas ali kananpaq, segurănan kikinta y familyanta imanuyisi kanqantanuy, runa kayninta o juk imanayyasi segurănan o imanayyasi yanapasha kananpaq.

Lapan runa imach'üsi arorqa sindicato nenqanta rurapākunan lapan qotukakuykur i ma aykach'üsi respetachikărinanpaq, imanuy respetachikărinanpaq kaykaqta rikaykur.

ISHKAY CH'UNKA CH'USKUN KAYNUYMI NISHA (24)

Lapan runa aronqanpita jamanqam, jamaykur munanqanta rurananpaq, aronqanpita jamanman imay ōra aroq yaykonqanta rikaykur, y chaynuy kada wata jamanman juk killa. Chay jamanqanpita păgasham kanan maych'ümi arun chaypita.

ISHKAY CH'UNKA PICHUAN KAYNUYMI NISHA (25)

Lapan runa y familyankuna kanman ali kawayniyoq ali mikuypita, ali rōpasha, kikinpa wasin kanman, me~diku qeshyar jampikoq aywananpaq y wakin mas munanqankuna. Aronqanch'u segurasha kanman qeshyaqtukur byudo kedarur, aronqanch'u dăflakurur, chachayarur o imasi juk niraq pasaptin mantinikunanpaq.

Mamanpis wamrapis iwal kuydasham kanan ospitalch'u warmi qeshyakuruptenqa. Lapan wamra chaynuy shumaq atendisha kanan kăsadu kikin warminch'u karpis o mana kăsadu warminpita juk warmich'u karpis.

ISHKAY CH'UNKA SOQTAN KAYNUYMI NISHA (26)

Lapan runam eskwelaman yach'akoq aywanan. Eskwelach'u yach'akonqanpitaqa manam pipis ni pitapis păganqachu, iskribiyta liyiyta yach'akunan primarianta ushanqankama. Kaykama lapan runam yaykunman yach'akunanpaq. Mas imapăsi yach'akuyta munaptenqa kanqa mas jatun eskwelakuna chaych'u ima yach'aymansi yaykunanpaq. Munaqkaqpăqa kanqa jatun eskwela imapăsi yach'akoqpăqa pi maypăsi lapanpămi kanqa.

Yach'akonqaqa kikin yach'aq runa kananpămi, imanuy mana runa jarupănanpaq respetachikunanpămi. Manan pipis turyapasha kananchu alita imatasi rurakuptin. Asta mas ali kapăkuy ali kawakăriy mana liytur, mana pelyar wakin juk lădo nasyunkunawansi. Chaynuy achka imaniraq qotukaqkunawanpis, imaman yărakoqkunawanpis. Chaynuy karqa kapăkonqa alita rurar ali kawar kay lapan nenqantanmuy kumliptin.

Taytankunaman akranan wamranpaq imapaq yach'akuymansı yaykunanpaq.

ISHKAY CH'UNKA QANCH'ISNIN KAYNUYMI NISHA (27)

Lapan runa libri yach'anqan markach'u kustumbrinkunata rurananpaq y rikananpaq, imatasi rurayta yach'arqa jina rurakuchun yach'anqankunata. Chaynuy markanch'u imatasi alita ruraptenqa chaych'u yanapăchun.

Pi runa imata ruranch'üsi alita yarqarachimuptenqa mana pipis ruranch'anta rikakarachimuptenqa; chay rikakăchimoqmi dweño kanan, paypa jutinch'u kanan. Chaynuy librukunach'u o librukunata kikinpa yarpaynilanwan

iskribimorqa jutinch'ümi kanan. Chaynuy imatasi kikin ali ruranqanta rikakachimuptin kanqa. Manam juk rurakonqanta "noqam dweño kä" nir charikurkunmanchu ni jutinta ch'urachikunmanchu. Chaynuy ruraqpäqa kanmi leykuna respetachikunanpaq.

ISHKAY CH'UNKA PUSAQNIN KAYNUYMI NISHA (28)

Lapan runam kay mana jarupänakunanpaq rurakanqanta respetänan. Chaynuy imata rurana kaptinsi juk lädo nasyunkunawansi shumaq kachun. Kay leykuna nenqannuy rurakächun y shumaq rasunpa rurakächun.

ISHKAY CH'UNKA ISQONNIN KAYNUYMI NISHA (29)

Lapan runa markach'u tiyaqkäqa ruranan lapan imanuy wakin rurapäkonqannuy chayta respetänan. Chaynuy lapanta rurari respetaptin markanch'u imatapis alita rurapäkonqa. Chay'nuy kikinpi alipaq rikasha kanqa. Chawraqa musyanqa markach'u imata rurana kanqantapis.

Lapan nenqantanuy markach'u rurari y respetachikur mana piwanpis jarupächikur kaptin mana pipis amachanmanchu kawayninch'u. Lapan runapis kapäkunan ali kawaych'ümi imanuy leykuna nenqannuy, chaynuy lapanta respetar, wakin runakunawan mana imatasi ninakur kawapäkunanpaq, ali yarpayninwan yarpach'akur, wakin runakuna ali kanqanta rikananpaq, chaynuy achka runa qotukaykur aroqch'u karpis.

Kay mana runa jarupänakunanpaq kanqanta manam pipis amachayta o ama chayta rurashunchu" nir lapan ruraqkunata ninmanchu. Lapan nasyunpita runakuna qotukaykur runakuna respetachikunanpaq rurapäkonqanta.

KIMSA CH'UNKA KAYNUYMI NISHA (30)

Kay respetachikunanpaq kaykaq rurapäkonqanch'üqa manam ima leysi nasyunpa kaqtaqa rurakayta pwedinchu ni rurakashachu. Chaynuy walka qotukasha o juk runa ruranalanpächu kay mana jarupänakunanpaq kaykaq. Chaynuy mana pipis kay ruraych'u rimanqankunata illakächiyta pwedinchu.